

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЮРИДИЧНІЙ ДУМЦІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Магновський І.Й.,

д.ю.н., професор,

професор кафедри теорії та філософії права

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування.

Одеський державний університет внутрішніх справ

м. Одеса, Україна

В статті досліджується теоретико-правовий аспект інтерпретації гендерної рівності в національній юридичній думці з урахуванням плюралізму наукових підходів правового характеру. Запропоновано висновок щодо комплексної складової правового статусу жіночої та чоловічої статі з урахуванням їхніх особливостей, забезпечуючи їм рівні можливості участі у суспільно-політичному, соціально-економічному та національно-культурному житті держави й суспільства. Рекомендації, висловлені по тексту статті сприятимуть удосконаленню принципу гендерної рівності в Україні.

Ключові слова: теоретико-правовий аспект, гендерна рівність, плюралізм наукових підходів, особливості правового статусу жіночої і чоловічої статі, забезпечення рівності у суспільному житті.

Постановка проблеми. Гендерна рівність є фундаментальною цінністю, яка лежить у правовій практиці міжнародних стандартів та слугує істотним показником демократичного розвитку громадянського суспільства, через що регулювання рівності прав і свобод жінок і чоловіків постало одним із основоположних питань національної юридичної науки й практики і виступає передумовою успішної інтеграції України до Європейського Союзу.

Утім, як наголошують науковці, наскрізний характер принципу гендерної рівності, котра проходить скрізь усі зрізи юридичної матерії й охоплює різні сфери суспільного життя та регулюється нормами різних галузей права, ускладнює узагальнення її змісту й поняття. Особливістю вітчизняних юридичних досліджень, присвячених гендерній проблематиці, є їх «дистанціювання» від гендерних термінів і концепцій, які є відносно новими для української правової доктрини, а також від самого поняття «гендер», як, з одного боку, «чужого» для юридичної думки, а з іншого, як недостатньо визначеного [1, с. 2]. Тому необхідність і значимість зазначеного дослідження викликана сьогоденням та актуалізує дану проблематику й потребує відповідних напрацювань.

Феномени гендерної ідентичності, гендерних стереотипів і гендерної чутливості досліджуються багатьма науковими дисциплінами – від соціології, психології, педагогіки, історії, філософії, релігієзнавства, літературознавства до політичних наук, права, наук про державне управління, економіки й статистики. Характерне для них використання теоретичних позицій, розроблених західними, як феміністично, так і гендерно зорієнтованими вченими, зумовлює відмінності в розумінні та використанні основних понять, у способах їх застосування для аналізу виявлених гендерних проблем [2, с. 7].

Треба наголосити, що англійське слово «gender» означає рід як граматичний рід або вид у розумінні належності до певного класу. Застосування цього терміна, зауважує О.П. Васильченко, покликано відрізнити «соціальну стать» від біологічної. Українська мова не містить чіткого еквіваленту цьому слову, відтак виникають відмінні різночитання. Використання слово «стать» першочергово дозволяє виділити біологічну природу особи. Однак її функціонування є не лише предметом біологічних законів, але й низки культурних стереотипів, що є предметом дослідження гендерних відносин [3, с. 47].

Звісно, термін «гендер», як один із фундаментальних вимірів структури

суспільства, достатньо широко використовується у літературі наукового та публіцистичного характеру. Однак процес розвитку гендерного підходу у національній юриспруденції ускладнюється різноманітними теоретико-методологічними, інформаційними й організаційними особливостями.

Науковці Т.М. Мельник та Л.С. Кобелянська, оцінюючи поняття гендерної рівності, помічають, що це однакове забезпечення рівними правами жінок і чоловіків. Указані автори запевняють, що зміст цього поняття включає відсутність привілеїв по статі, заборону дискримінації, а також свободу вибору, розвитку, пошуку [4, с. 194].

Н.В. Аніщук деталізує, що гендер – один із базових моментів соціальної стратифікації (соціальна стратифікація – факт соціальної нерівності в суспільстві, його розшарування, із чого виводиться соціальна структура суспільства). Поняття гендеру дослідниця розглядає як складний соціокультурний процес у суспільстві. Воно розкриває соціально-рольовий статус особистості, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сексуальності, а також сімейні ролі та репродуктивну поведінку [5, с. 16].

В.В. Очкур формулює поняття «гендер» як організовану модель соціальних взаємин між жінками і чоловіками, що характеризує не лише спілкування у сім'ї, а й визначає їхні соціальні відносини в основних державних інститутах [6, с. 3].

С.Ф. Хрисанова виділяє три характерні ознаки гендеру: це, по-перше, поняття про систему ролей і відносин між жінками та чоловіками, які детермінуються соціальним, політичним та економічним контекстом і ґрунтуються на умовах конструктивного співробітництва; по-друге, це взаємодія обох половин суспільства, концептуальну основу якої становить безконфліктність і консенсус; по-третє, «гендер» передбачає не тільки конструктивну, а й справедливу взаємодію статей по створенню таких соціальних умов, які дають імпульс для розкриття і громадянських, й

індивідуальних якостей особистості з метою її повної самореалізації [7, с. 98].

Своєю чергою, юридичне значення категорії «гендер», на думку О.С. Саєнко, виокремлює наступними ключовими аспектами: по-перше, феномен «гендер», що розглядається із природно-наукових позицій, є необхідною умовою соціальних відносин, тобто суспільного соціального життя. Саме в через це гендер і виступає соціальною цінністю, яка повинна гарантуватися та охоронятися державою; другий аспект безпосередньо пов'язаний із першим аксіологічним аспектом, але при тому має більш практичну направленість, тобто для юридичної практики явище, що відображене відповідною категорією, є передусім особливим станом або процесом, який розглядається як юридичний факт, що виступає підставою виникнення, зміни чи припинення правових відносин [8, с. 33].

Поняття гендерної рівності О.С. Саєнко визначає як комплексну правову конструкцію, до складу якої входять: рівність прав, обов'язків і можливостей осіб різної гендерної ідентичності; рівність їхніх статусів і створення рівних умов для реалізації всіх прав людини та розвитку власного потенціалу; забезпечення рівної участі в суспільному житті та політиці, забезпечення рівного доступу до певних матеріальних або нематеріальних благ і цінностей на основі принципів справедливості, толерантності та інклюзивності [8, с. 201].

К.Б. Левченко пропонує розуміти гендерну рівність як явища, що передбачає рівні права та рівні можливості для жінок і чоловіків у суспільстві, рівні умови для реалізації прав людини, участь у національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, отримання рівних винагород за результатами участі [9, с. 306].

В.І. Барко під гендерною рівністю розуміє процес справедливого ставлення до жінок і чоловіків у суспільстві, забезпечення рівних прав і рівних можливостей для жінок і чоловіків, рівних умов для реалізації прав

людини, участі в економічному, політичному, соціальному і культурному розвитку [10, с. 153].

У наукових працях В. В. Кириченко, подається визначення гендерної рівності як режиму діяльності в галузі прав людини, при якому особи різної статі наділяються рівними правами та можливостями для їхньої участі у всіх сферах суспільного, державного та приватного життя [11, с. 28].

На важливості врахування особливостей статі наполягають Н.М. Оніщенко та Н.М. Пархоменко, де жінка і чоловік є рівними, але відмінними, і вони рівноправні у своїй відмінності. Їхні відмінності – це особливості тієї чи іншої статі, що повинні бути враховані шляхом надання жінкам і чоловікам особливих груп прав і відповідних механізмів реалізації цих прав. Гендерні відмінності не є перешкодою для рівності, їх існування вимагає диференціації законодавства і відображення у спеціальних нормах. Надання жінці особливих прав порівняно з чоловіком і, навпаки, чоловікові – порівняно з жінкою, повинно мати чітке й вагоме підґрунтя у вигляді об'єктивних соціальних і природних відмінностей [12, с. 13].

Висновок.

Таким чином, урахуваючи плюралізм наукових підходів правового характеру, дослідження специфіки гендерної рівності та її утвердження в Україні надає можливість констатувати, що вона являє собою комплексну складову правового статусу жіночої та чоловічої статі з урахуванням їхніх особливостей, забезпечуючи їм рівні можливості участі у суспільно-політичному, соціально-економічному та національно-культурному житті держави й суспільства, створення однакових умов для реалізації прав і свобод, що носить системний характер, а також для власних потреб та розвитку особистого потенціалу, в основі якого покладений рівноправний доступ до певних матеріальних і нематеріальних благ і цінностей.

Список використаних джерел:

1. Саєнко О. С. Конституційно-правове забезпечення реалізації принципу гендерної рівності в Україні у світлі зарубіжного досвіду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2020. 21 с.
2. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / від. ред. Скорик М. М. Київ: «К.І.С.», 2004. 536 с.
3. Васильченко О.П. Гендерна рівність в Україні. Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. 2014. № 2. С. 46–53.
4. Мельник Т. М., Кобелянська Л С. 50/50 : Сучасне гендерне мислення : словник. Київ : К.І.С., 2005. 280 с.
5. Аніщук Н. В. Основи гендерного права України. Одеса : Фенікс, 2013. 208 с.
6. Очкур В. В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад. Сучасний погляд*. 2012. № 4 (64). С. 3–9.
7. Хрисанова С. Про права людини і гендерну соціологію. *Право України*. 2001. № 8. С. 98–99.
8. Саєнко О. С. Конституційно-правове забезпечення реалізації принципу гендерної рівності в Україні у світлі зарубіжного досвіду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2020. 239 с.
9. Левченко К. Б. Гендерна політика в Україні : визначення, формування, управління : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 344 с.
10. Барко В. І. Теоретичні засади визначення поняття гендерної рівності в діяльності органів внутрішніх справ України на сучасному етапі розвитку суспільства. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 4. С. 152–155.
11. Кириченко В. В. Адміністративно-правове забезпечення гендерної рівності в організації діяльності персоналу ОВС : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 215 с.

12. Оніщенко Н. М., Пархоменко Н. М. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні : монографія. Київ : Юридична думка, 2010. 352 с.

The article examines the theoretical and legal aspect of the interpretation of gender equality in the national legal opinion, taking into account the pluralism of scientific approaches of a legal nature. A conclusion is proposed regarding the complex component of the legal status of women and men, taking into account their characteristics, providing them with equal opportunities to participate in the socio-political, socio-economic and national-cultural life of the state and society. The recommendations expressed in the text of the article will contribute to the improvement of the principle of gender equality in Ukraine.

Key words: theoretical and legal aspect, gender equality, pluralism of scientific approaches, peculiarities of the legal status of women and men, ensuring equality in social life.